

DE MIME NICHE

*Gewoon
mime*

Introductie	3
Door gronden	5
De kleine aanbieder	15
Het globaal energisme	19
Conclusie	27
En bronnen	28

INTRODUCTIE

Ik sta aan het einde van de mime opleiding in Amsterdam.

Ik probeer grip te krijgen op het hedendaagse werkveld.

Ik stuit op het probleem dat, even kort door de bocht, niemand weet wat mime is.

Wij mimers doen maar wat, jouw mime is niet mijn mime.

We kloten allemaal wat aan en zoeken onze eigen weg in de mimewereld.

Het veld is versnipperd. Wie weet nog wat mime is?

Publiek weet niet wat ze gaan zien; of weten heel goed waar ze naartoe gaan.

De subsidiegevers en recensenten weten niet wat het woord mime betekent.

Laat staan wat een "zero" is. Enkel, als het gaat om structurele subsidies voor mimemakers: double zero.

Er is een discrepantie tussen het veld, de subsidieaanvragen, het publiek en ons imago. Weinige mimemakers kunnen een succesvolle subsidieaanvraag schrijven.

Mimers die niet uit hun woorden komen ... We verzeilen vaak in de zee van ongesubsidieerde poëzie. Dwalend op een stelsel waar structuur, functionaliteit en het product kernwaarden zijn. Niet echt *mime waarden*. Enter liberaal mimeland?

Gedoemde zzp-mimers die elkaar kapot concurreren voor een kleine steeg in Amsterdam. De mime wordt groter.

Na om en bij de 70 jaar "Nederlandse mime" kruipt het langzaam uit de niche van toen.

Dit is allemaal geen ramp. Ik begrijp dat het een proces is, een onduidelijk, constant veranderlijk concept.

Focus. In het moment. Opnieuw, open onderzoek voeren. Vervolgens dat weer in vraag kunnen stellen en er opnieuw ongezien zijn. Ja, ok doe!

Onze waarde wordt te laag geëvalueerd. Mime, de underdog van de theaterwereld. Een positie die strijdlust, vernuftigheid en onbekend terrein oogst.

Ongekende Pioniers... Geen Columbussen maar Vikingen.

Ik speel graag de advocaat van de duivel. Mensen vinden dat irritant. Ik stel constant prikkende 'onnodige' vragen om een discussie op te starten. Een discussie die ik steeds minder voer. Ik probeer mensen steeds meer de ruimte te geven.

Welke ruimte in godsnaam? Mimers creëren ruimte. Voor wie? Voor onszelf? Voor de ander? Voor een grote bek die je speelplek afneemt? Ik weet niet meer waar ik nog ruimte moet creëren. In de uitdijende leegte van het werkveld?

Ik geloof dat we ruimte moeten vast grijpen. Letterlijk.

Vervolgens voel ik een soort bekommering of frustratie. Ik ga straks pas afstuderen.

Ik heb nog niets gezien. Ik maak assumpties over wat er komt. Ik weet het niet.

Wél voel ik dat er iets mist. Maar wat mist de mime dan? Waar zijn we ons niet bewust van?

Waar gaat mijn werkveld naartoe? Moeten we ons blijven uitbreiden? Hoe willen we onszelf uitdragen? Hoe ziet onze toekomst eruit? En hoe wil jij/ik dat die eruit ziet?

Ik noem maar wat underground mime bolwerken. Droom.

Ik geloof dat we iets hebben te vertellen in deze ongeloofwaardige wereld. Ik geloof dat wij mimers; zijn wat de theaterwereld nodig heeft.

Ik geloof, ik geloof en heb je ook een voorstel? Nee. Of wel? Deze keer probeer ik iets.

Ik schets een toekomst waarin een nieuwe artistiek leider ten tonele komt, een toekomst waarin er een nieuwe droom voor mimers ontstaat.

Wie weet, ontdek ik dan wel beter hoe we samen aan een nieuwe vormen van ruimte kunnen bouwen. En welke weg wegen niet te nemen om daar te kunnen komen. Samen.

Om een waarachtig toekomstbeeld te schetsen voor het werkveld kijk ik naar het verleden. Het verleden herhaalt zichzelf nu eenmaal.

Ik weet niet waar we uit komen, maar ik weet dat ik me opnieuw en opnieuw ga bevragen. Het is een proces, een onduidelijk constant veranderlijk concept.

Dat is het mooie ervan.

Invloed en eb.

Storm tegen de sterren.

Tot aan de maan en niet meer terug.

DOOR GRONDEN

07-01-2020

Vanuit deze grove stellingen en gedachten ben ik naar de schoolbibliotheek gewandeld. Daar heb ik naar publicaties gezocht die gedachten over de mime bespraken.

Mimemakers en Nederlandse mime-bezielers die hun verhaal doen. Publicaties waarin hun visie en blik op het werkveld wordt besproken. Waarin ze hun handelingen omschrijven; waarom ze de mime verkondigen, uitdragen en wat de mime voor hun betekent. Maar ook hoe ze zich verhielden tot de buitenwereld. Van het werkveld tot de opleiding naar de theaterwereld en in de wereld.

Het gaat me over visie en de impuls die ze daarbij aan het werkveld gaven. Hoe actueel hun uitspraken zijn voor de huidige generatie mimers.

Welgeteld vier publicaties van het halve mime kastje in de schoolbibliotheek grepen mijn oog. Over de schaarsheid van mime bronnen heeft Marijn De Lange paragrafen geweid.

Ik ben geen Marijn De Lange, ik ben geen postdoctoraat onderzoeker.

Wat ik probeer te doen is door middel van deze bronnen te kijken wat ze gemeen hebben en hoe ze me inspireren. Hoe ik een waarachtig voorstel kan doen.

Je gaat me hier en daar voetnoten zien gebruiken om jullie te doen geloven dat ik mijn mening onderbouw.

Nadat ik de boeken had doorgespit vielen me een paar dingen op. De visionairen hebben het voor het zeggen. Letterlijk, ze schrijven, ze verkondigen, ze manifesteren. Ze scharen groepen achter zich, geven een nieuwe insteek en vinden iets van de ander. Ze slaan een andere weg in door de vorige te herinterpreteren. Ze kaderen hun mime door te verkondigen wat zij geloven.

Ik zet synopsissen en mijn bevindingen op een rijtje. Kort door de bocht. Onzuiver gedistilleerd.

Maar wat blijft drijven zal uit goed hout gesneden zijn?

MIME IN NEDERLAND

Een gesprek met Jan Bronk

"In 1964 komt er een splitsing in de groep van medewerkers. Het breekpunt is: Mime als theater en mime als vormingswerk." Jan Bronk werkt als enige door aan de vormingskant van de SNP (stichting Nederlandse pantomime). De andere (Frits Vogels, Arnold Hamelberg, René Lerschen) kiezen de theaterkant. Vervolgens krijgen we een diepere blik in hoe Bronk zijn vormingswerk voor zich ziet.

"...Bewust worden van de mogelijkheden van het lichaam, van het lichaam zijn, zodat die twee weer bij elkaar kunnen komen en elkaar gaan ondersteunen."

Hij geeft aanzetten over een gehele nieuwe pedagogiek. Hoe je vanuit de lichamelijke de psyche kunt beïnvloeden; bij jonge pubers bijvoorbeeld. Hoe ze moeite hebben met hun lichaam en geest samen te krijgen en wat voor effect dat op hun heeft.

Stel dat we dit kunnen leren aan pubers, denkt Bronk hoopvol. Deze gedachten stromen door in een vorm van totale lichamelijke therapie. Lichaam, geest, gevoel en hoe we dankzij ons gevoel onze intuïtieve eigenschappen kunnen ontdekken. Dit om bepaalde verbindingen weer te herstellen en minder te onderscheiden zoals moderne geneeskunde dat doet.

Bronk was in zijn laatste levensjaren een mimetherapie aan het ontwikkelen voor faciale verlammingen.

Wat me bij Bronk vooral opvalt, is de keuze voor pedagogiek. En welke invloed deze zou kunnen hebben in onze huidige tijd. Mime niet als theatervorm maar als pedagogie.

MIME&MIME

Gesprekken en interviews over de identiteit van de mime.

MIME&MIME is een initiatief van het mimeplatform, dat aan het instituut voor theateronderzoek vroeg om aandacht te besteden aan de sector mime. Dit werd gedaan omdat er sprake was om de mime eventueel onder te brengen in een algemenere subsidie pot. Ze stelden aan verschillende mensen in het werkveld van die tijd de vraag: of een apart mimebeleid nog wel gerechtvaardigd is en of de aparte subsidiëring van de mime niet door de praktijk is achterhaald?

Het is het enige boekje dat heel duidelijk het gesprek aan wakkert waarin verschillende mimers aan het woord komen om zich uit te spreken, maar dit gericht naar het doel om subsidie te behouden.

De mime kreeg een aparte subsidiepot toebedeeld van het ministerie in 1968 met de rede: *"de erkenning van een gemeenschappelijke ambachtelijke identiteit van mime- en pantomime gezelschappen", en het feit dat de mime in een 'opbouwfase' verkeerde.*

Dit alleen al klinkt in deze tijd absurd. Een publicatie die de identiteit van de sector bespreekt, een aparte mime subsidie pot en erkenning van het ministerie?

Opbouwfase. Klinkt geoorloofd. Wat kwam er daarna dan? Afbraakfase? Want ik hoef jullie niet te vertellen dat die aparte pot is geschrapt. En hoe we vervolgens als kleine prille niche in de algemene subsidie pot een weg zijn gaan banen. Dit omdat het ministerie onze identiteit in het veld brede theaterveld strooide. Waardoor volgens mij, "de gemeenschappelijke ambachtelijke identiteit" verwaterde. We moesten sindsdien voor hetzelfde geld concurreren als de gevestigde theater orde die in "florerende fases" verkeerden. Een berg die we trotste mimers vervolgens wel mee moesten beklimmen. Vol goede moed omdat we er zo van overtuigd zijn dat er een verschil is tussen een mimespeler die met tekst omgaat en een acteur en een mimespeler die beweegt en een danser.

Enkele noemenswaardige bewoordingen.

Frits Vogels

Mede oprichter van de school voor bewegingstheater en eerste artistiek leider van de mime opleiding op de Amsterdamse theaterschool.

“Het soort ideologische gesprekken die er nu op de mimeschool plaatsvinden zijn exact dezelfde als die er vijftien jaar geleden plaatsvonden. Het verschil zit ‘m in de mensen. Degenen die zich toen afzetten tegen mensen als Will Spoor, Luc Boyer en mij; stonden allemaal stevig in hun schoenen. Dat geeft een heel ander weerwoord dan wanneer er een studieleider is die weliswaar een mimespeler is, maar die de Decroux-techniek eigenlijk alleen maar als een training ziet, en absoluut niet als iets waar je theater mee kan maken. Zo zaag je natuurlijk de poten onder je stoel vandaan.”

Nu we weten dat Frits Vogels een Decroux fan is en dat de tijd niet anders brengt dan “de stoelpoten eronder uitzagen”. Ik sluit me toch aan bij zijn punt van stevig in onze schoenen staan zodat we ideologische gesprekken kunnen voeren over wat we hebben geleerd.

Is dit nog steeds zo? Ik geloof van niet.

De volgende vraag luid natuurlijk hoe dan? Hoe kunnen wij als mime makers/studenten ons afzetten tegen een versnipperd veld waarin niet duidelijk is wat “mime” is.

Is ons de kracht van afzetten ontnomen? Waar ligt de cointrepoids?

Vogels vervolgd een paar alinea's later:

“Maar je voelt dat de meesten vooral hun eigen persoonlijkheid aanspreken en geen terugkoppeling hebben naar een basis, geen overzicht van een vak waar ze mee bezig zijn. Het zijn personality-shows. En daar worden de studenten ook op geselecteerd, dus dat valt vaak best positief uit. Zeker in het begin als ze al hun ideeën kunnen spuien en daar ook de vrijheid voor krijgen. Ik moet zeggen dat ik daar vaak heel geamuseerd naar zit te kijken. Ik heb weliswaar veel kritiek op de school, maar als je er van buiten af tegen aan kijkt, zie je dat er wel een aantal mensen vandaan komt waarvan je denkt: helemaal niet gek om dat vanuit een mime-opleiding te laten ontstaan.”

Personality-shows... Boogaardt&Vanderschoot, Schweigman & , Jakob Ahlbom Company, Johannes Bellinkx, Sarah van Hee, ... Vele grote mimers van het huidige werkveld gebruiken hun eigen naam als marketing strategie. Tegenover oudere gezelschappen bv. BEWTH, Suver Nuver, Nieuw West, Carrousel, ... Zijn we mimers, de O zo alternatieve open community, een hoopje ego trippers geworden? Worden we ook zo klaar gestoomd voor het werkveld omdat de opleiding ons de ruimte geeft om onze eigen mime te onderzoeken?

“Mime is een fundament , een vorm van (bewegings)analyse, en daarmee een knooppunt. Waar vanuit allerlei interdisciplinaire samenwerkingen kunnen ontstaan.

Mime is door deze gedachte in essentie interdisciplinair.” – Frits Vogels

Interdisciplinariteit is niet meer weg te denken uit het huidige werkveld. We bevinden ons als mimers in een werkveld dat steeds meer naar onze krachten kleurt. Niet elke afstuderende student is een interdisciplinaire maker die werkt vanuit een knooppunt. De mime centrische gedachte die Vogels maakt is één die geschiedkundig onderbouwt kan worden en in ons voordeel voor aanvragen kan spelen. Het klinkt misschien als een vanzelfsprekendheid, maar de traditie van de Nederlandse mime is niet voor niets hier ontstaan.

Michael Helmerhorst

Michael Helmerhorst was mimer en artistiek leider van theatergroep Perspekt(1980-1987). Deze theatergroep streefde een integratie tussen technische vormgeving en theater na. Later lieten ze hun artistieke functies varen en bleven ze een technisch bedrijf. Vervolgens gingen ze commercieel verder in opdracht van bedrijven.

“Het succesverhaal van de Nederlandse mimevak beweging is dat het overal in zit ... Het is minder eng dan vroeger. Je had vroeger twee vormen: pantomime en mime.”

“De mime is een uitbreidende olievlek. En hoe dichter je in het centrum komt, hoe oninteressanter het vaak wordt.

Helmerhorst beschrijft hier het werkveld op een prachtige manier. Ik kan het niet laten te denken wat er zou gebeuren als die olievlek het vuur aan de schenen word gelegd ...

“Ik zie veel voorstellingen waarin op een halfslachtige manier wordt omgesprongen met techniek en vormgeving. Dan zitten daar technici, ontwerpers, en dramaturgen bij en dan komen ze er nog niet uit. Dan denk ik: hadden ze me, maar als adviseur gevraagd, ik had het wel geweten.”

Ik herken dit enorm in het huidige veld.

Mimers zijn misschien toekomstige interdisciplinaire adviseurs. In een werkveld dat enkel nog maar interdisciplinair werk wilt maken. De verbinding tussen de maker en spelers zonder zelf te maken en zonder zelf te spelen.

Marien Jongewaard

“Change the feeling, change the ceiling. En inderdaad, als het lager komt geeft dat druk, en als dat schuin staat ... Gek en ook weer niet, waar, onzin, het is maar hoe hard je er in gelooft. En dat geloof zou je kunnen stimuleren op een school, en dat zou je op een gegeven moment een discipline kunnen noemen.”

Decroux geloofde kneiter hard in zijn discipline, kijk wat er uit kwam. Bronk, Vogels, ... kijk wat daar uit kwam ...

De visionairen geloofden blijkbaar enorm hard in hun visies en staken de anderen aan. Als apostelen als “gelovigen”. Ik hoef jullie niet te vertellen dat als je maar hard genoeg gelooft in een idee dat deze waarheid wordt. En dat dat gevoel je lichaam vervolgens binnentreedt. Het daardoor zich manifesteert. Op de vloer en bij collega's. Bijna tasten. Bijna aanraken. Binnen handbereik.

Change the feeling, touch the ceiling?

MOVING MINDS

A network of talent

Dit is het boek over de visie en werking van MAPA(Moving Academy For Performing Arts) In het kort is het een mobiele school/theater geweest dat vooral in Oost-Europa lessen en workshops aanbood. Dit met een vrachtwagen waarin een theater meereisde. Het initiatief kwam van Ide van Heiningen(ook ex-artistiek leider Perspekt) en Mirna Zagar. Hetgeen ze tijdens de jaren opzetten was een internationaal, pedagogisch netwerk. Niet enkel mime gericht. Ze gaven lessen in licht, dramaturgie, productie,... aan jonge theatermakers. Ze leerden hun ondernemend kijken naar hun vak. De bedoeling van MAPA was om ze op weg te helpen als zelfstandige makers.

Ide van Heiningen recognized that the existing performing arts system needed a major overhaul, and that it's institutional matrix, present production and distribution system and it's focus on dramatic theatre and classical ballet where not able to changing needs and expectations. He also quickly diagnosed that the performing art professionals of his own generation, between the ages of forty and fifty, do not have vested interest in change and transformation but tend to rather mimic change and see to it that the status quo is not disrupted in any fundamental way. Also that they will be watching their positions, privileges, sinecures and authority defined in the past regime rather than opening up the way of new generations of teachers. In addition, under the prevailing socio-economic and cultural and political conditions, there are no established mechanisms for the inclusion of new generations, no starting positions, only the world of ossified institutions in the hands of the old guard and the emerging showbiz aspect of the market, of wild capitalism.

Ik kan me enorm vinden in de visie van Van Heiningen. Wat in 1990 aan de hand was is over de grote lijn hetzelfde gebeven. Afgelopen jaren hebben we daar een uitbouw van gezien. Geen veranderingen in de institutionele matrix. Afgelopen jaren heeft deze tendens zich alleen maar uitgebreid. Zelfs het missende deel “no established mechanisms for the inclusion of new generations, no starting positions”. Is tegenwoordig opgenomen in het socio-economische mechanisme van de cultuursector. Nieuwe generaties worden gestroomlijnd door de grotere spelers door middel van nieuwe makers regelingen. Je kunt zelfs het begin van deze tendens in de mime waarnemen. De “grote makers”(Jakop, Schweigman&) zijn het gesprek gaan leiden over waar de mime naartoe zou kunnen gaan en tegelijkertijd openen ze nieuwe makers/talent ontwikkelingsprogramma's. Fijn maar waar creëren zij ruimte? Binnen hun eigen koepel. Geen diepgaande veranderingen. Ze verstevigen enkel hun eigen machtsposities door op deze manier uit te breiden.

New mime in the Netherlands has become a practice rather than a style. Each group has developed its own form of physical theatre, its own visual language and aesthetics. Sometimes the work is comical and closely related to pantomime sometimes it shows influences of expressionist theatre and cinema. Often there is a strong degree of abstraction (not surprising in the country of Mondrian and De Stijl), with productions that carefully research the relationship between bodies in movement light and space.

Het is een 'practice' eerder dan een stijl. De beschrijving van Van Heiningen sluit dicht aan tegen mijn gevoel. Door de kenmerken van een cultuur te benoemen, legt hij het bestaansrecht voor de verwoording 'Nederlandse mime'. Hij impliceert namelijk dat elk land zijn eigen mime kan ontwikkelen.

MIME DENKEN

Nederlandse mime als manier van denken in en door de theaterpraktijk.

Mime denken is de uitgebreidste en actueelste tekst over de Mime. Hierin staat een brede uitgebreide analyse over de mime in de theaterpraktijk met literaire handvaten genaamd zoeklicht 'zero' en mime twists. In haar inleiding beschrijft ze de *schijnbare marginaliteit* van de Nederlandse mime. Ze haalt geschiedenisboeken van verschillende gezelschappen aan. (BEWTH, Bambi...) Hierover zegt ze:

“Echter, wat deze publicaties niet doen is inzicht geven in hoe de groep in kwestie onderdeel uitmaakt van een overkoepelende cultuur en traditie van mime in Nederland. Deze publicaties blijven wat dit betreft losse stenen in een vijver: het zijn getuigenissen van een schijnbaar hoogst individueel oeuvre, die niet of nauwelijks leiden tot een gesprek op grotere schaal of een bespreking in bredere context. Het gebrek aan reflectie op Nederlandse mime staat in schril contrast met de positie die de theatervorm inneemt in het historisch en actuele Nederlandse theaterlandschap. Mime heeft in Nederland sinds halverwege de jaren zestig voor veel vernieuwing en opschudding in het nationale en internationale theater gezorgd.”

De publicaties geven inderdaad geen inzicht hoe de groep in kwestie onderdeel uit maakt van een overkoepelende cultuur. Nu het geheel van de schrale publicaties geeft wel een inzicht. Dat vele gezelschappen dit doen, dat het nauwelijks tot een gesprek leidt, en dat het om een schijnbaar individueel oeuvre gaat, schetst juist de overkoepelende cultuur en traditie van mime in Nederland.

Marijn benoemt dit als een gebrek aan reflectie op de Nederlandse mime. Dit verwijt ze de makers. *“En waarom heeft de mime als discipline geen manier gevonden het over zichzelf als verschijnsel te hebben, zoals dat in de dans en de danswetenschap sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw wél vanuit de praktijk en de dansmakers zelf is gebeurd. (waarna dit via die weg ook in de academische wereld terecht gekomen is)?*

Ze heeft gelijk. Wij als werkveld, als student moeten ons dit afvragen. Hoezo houden we onze mond dicht als het gaat over reflectie op het gehele veld? Wat verliezen we hiermee? Een aparte subsidie pot.

Ze vervolgt haar redenering in het hoofdstuk zwijgzaamheid.

“... , naast dit verschil tussen wat er in Nederland en in het buitenland onder mime wordt verstaan, heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het stilzwijgen rond deze theatertraditie. Het is lastig praten over een verschijnsel als de naamgeving al een probleem is. Een tweede reden voor het ontbreken van een cultuur van reflectie is het feit dat mime als Nederlandse theatertraditie zich sinds de jaren zestig expliciet afkeerde van uitleg en interpretatie.”

Wat ik merk is dat De Lange de mime cultuur als hermetisch beschrijft. Dit uit de ogen van een theaterwetenschapper. De mime cultuur is volgens mij niet hermetisch door de ogen van een mimemaker. Ze beschrijft de schijnbare marginaliteit van de mime, maar dit vanuit de theaterwetenschapper. Niet vanuit de mimers. Ik voel geen marginaliteit in het vak dat ik uitvoer. De schijnbare marginaliteit dringt enkel tot de mimers door omdat hij onbegrepen is. Moet deze zichzelf uitleggen om waardevol te zijn?

Nu waar ze een punt maakt; is dat het werkveld een groeiend gebrek aan reflectie heeft op de algehele cultuur en traditie.

De afgelopen jaren zijn we ons nog meer gaan sluiten voor elkaar. Voor onze medemaker. Waarom? Omdat we tegen elkaar worden uitgespeeld en het delen van informatie over werkprocessen en visie steeds waardevoller zijn gaan schatten? Omdat we de concurrentie om de hoek horen schuifelen?

We maken geen ruzie meer zoals in de jaren zestig. (Maarten Lok)

We houden onze

bek dicht tegen elkaar. Ik vind dit een ongezond fenomeen.

Ik concludeer dat het interdisciplinaire denken, dat wordt gevoerd door de gedachte van mime als Zero van de kunsten (denk aan Vogels's mime centrische visie), bepalend is geweest voor de vitaliteit van de Nederlandse mimetraditie. Het interdisciplinaire uitgangspunt zorgde ervoor dat mime in Nederland zichzelf steeds opnieuw kon(en moest) uitvinden.

Ik geloof niet dat de vitaliteit en het “opnieuw uitvinden” onder dezelfde noemer geplaatst mogen worden. Ik geloof dat het interdisciplinaire karakter zorgt voor vitaliteit. Dat we in leven blijven en dat we kunnen verder leven groeien, etc. Maar het zorgt er niet voor dat Mime in Nederland zich opnieuw uitvindt.

Neem de laatste generatie mimers. Zij vinden hun ‘eigen mime’ uit. Zo wordt het verwoord. We vinden onze eigen mime uit. Terwijl we eigenlijk interdisciplinaire verbindingen leggen. We vinden de ‘mime’ niet opnieuw uit. We maken iets met andere elementen waardoor het nieuw lijkt. Terwijl het er enkel voor zorgt dat we kunnen blijven leven.

Het opnieuw uitvinden of de twists waar Marijn het over heeft, zijn uit het fundament gekomen als tegenreactie. Niet als nieuwe uitvinding. Niet tegen de theaterpraktijk. Niet om een nieuwe voorstelling te ontwikkelen. Ze kwamen omdat de ene mime maker iets compleet anders geloofde dan de ander. Een geloof dat ze vaak meekregen vanuit hun opleiding en zich er later tegen verzetten.

Wat ik het meeste mis in het boek van Marijn is de opleiding en hoe deze een rol speelt in de mimepraktijk.

DE MIME OPLEIDING

Loes van der Pliigt en Maarten Lok in het leerplan 2014

Over de relatie met de beroepspraktijk.

De opleiding richt zich enerzijds op de bestaande beroepspraktijk, op dat wat er nodig is in die praktijk en onderhoudt daarbij een vrij hechte relatie met die beroepspraktijk. Anderzijds stimuleert de opleiding vernieuwende tendensen die voortkomen uit de studenten zelf. De voorstellingen van de verschillende theatermakers die de opleiding doorlopen hebben variëren sterk in inhoud en vorm. Deze variatie ontstaat doordat studenten worden gestimuleerd om gedurende vier jaar opleiding hun eigen visie ten aanzien van de mime te ontwikkelen en vorm te geven. Zo voedt de opleiding de praktijk en de praktijk de opleiding. De gemeenschappelijkheid tussen al die verschillende mimespelers en mimetheatermakers is de opleiding en haar uitgangspunten. De opleiding laat zich voeden door de beroepspraktijk en ontwikkelt zich voortdurend in hechte relatie met die beroepspraktijk.

Deze symbiose tussen veld en opleiding heeft iets geregeld, het werkt te goed. Ik word er kriegelig van, het geeft geen ruimte voor anarchisme. En waar de kern hier zit, is de gemeenschappelijkheid van de spelers en makers zijn de uitgangspunten van de opleiding. Hier zit ook de kern om het werkveld te veranderen. Dit doe je door de uitgangspunten van de opleiding aan te passen of te verschuiven. Want wat gebeurt er als we vanuit onze opleiding niet meer mee krijgen dat iedereen zijn eigen mime uitvindt? En dat je niet kunt kiezen tussen een spelers of een makerschap? Dit zijn speerpunten van de opleiding die ook bepalen hoe we onszelf als interdisciplinaire kameleons gaan kleuren in het werkveld.

Over de visie op het vak

“De mime heeft zich in het verleden weinig tijd gegund voor theoretische reflectie, we hebben in die zin weinig traditie. De diversiteit, oorspronkelijkheid en een enorme drang om een vernieuwende kracht in het theater te zijn, zijn nog steeds kenmerkend voor de mime. De huidige generatie studenten heeft naast de zoektocht naar de eigenheid en oorspronkelijkheid een grote behoefte aan kennis over de techniek, de theorie en de geschiedenis van de mime om te weten waar ze vandaan komen en waartoe ze zich verhouden. Het is geen generatie die zich af wil zetten, omdat in feite in het hedendaags theaterlandschap alles mogelijk is. Het is wel een generatie die zich aan het herbezinnen is over de relatie met het publiek en vanuit dat gegeven zoekt naar nieuwe vormen. Het is ook een generatie die aan steeds meer eisen moet voldoen. In de huidige praktijk lijkt het erop dat het kunstenaarschap en het ondernemerschap hand in hand zullen moeten gaan. Hierin zullen we naar een goede balans moeten blijven zoeken. De balans tussen de vraag vanuit de praktijk, de subsidiegever en de productiehuis en het gegeven dat we studenten in eerste plaats opleiden tot kunstenaars (mimespelers, mimemakers) en niet tot ondernemers.”

Deze kern heeft Loes meegenomen in de opleiding. Vanuit die visie zijn de afgelopen 20 jaar mimers afgestudeerd. Deze generatie waar ze het over heeft, zijn we dat nog?

Hebben we nog nood aan een zoektocht naar eigenheid en oorspronkelijkheid?

Audrey zou vragen Loes wat oorspronkelijkheid inhoud.

Voor de duidelijkheid: Ik ben deel van een generatie die zich wel? Af wil zetten.

Omdat in feite in het hedendaags theaterlandschap alles mogelijk is en het kunstenaarschap en ondernemerschap in hand in hand zullen moeten gaan ...

Enter liberaal mime land.

Ik ben het beu om als “ondernemer” de balans te moeten blijven zoeken tussen de subsidiegever die mijn manier van werken niet erkend als productief. Of me moet aanpassen aan “de vraag vanuit de praktijk”. Wat is de vraag vanuit de praktijk? Gaat dit over het publiek of het werkveld? Of gaat dit over de vraag of mijn product wel goed genoeg is voor de praktijk.

Deze kern spreekt niet vanuit een geloof van kwaliteit, deze spreekt vanuit een werkveld waarin we gedropt worden en ons daar op voorbereid. Kort door de bocht met onze eigenheid en oorspronkelijkheid. Ik heb geen interesse in eigenheid en oorspronkelijkheid. Dit zijn achterhaalde principes.

Ik ben op zoek naar kwaliteit, vak kennis, en bezieling. Ik wil mijn ziel geven aan mijn vak. Maar als mijn vak tegen mij zegt dat ik mijn ziel moet blootleggen, wat voor een vak is dat dan?

Een bakker legt zijn ziel in het brood en daardoor is het brood goed. Niet omdat zijn brood een goede marketing heeft. Daar staat de mime niet voor. We zijn een niche. Waarom blijven we onze ziel aan het grote publiek verkopen? Voor het voortbestaan van het vak?

Rook
Het eenzame olieplatform
De glazen koepel
Afgesloten
Nog steeds
Lekkage
Explosie
Implosie
Opnieuw
Uitbreidende leegte

HET WERKVELD

Voordat ik mijn eigen ziel op tafel leg nog een blik naar het actuele mimewerkveld.

Waar ik op zoek naar ben is me verhouden tot het huidige werkveld. Net als Steenberg, Nieuw west en BEWTH allemaal deden. Ik verhoud me door een tegenreactie. Een in- of tegenvloed. Maar waartoe kan ik me verhouden? Zoals Loes zegt, het is een versnipperd werkveld. Er is zoveel om me toe te verhouden. Ik weet niet hoe ik me moet verhouden tot een uitbreidende olievlek.

Ik maak een denkoefening over wie nu het mime werkveld in handen heeft.

De lijst van mime makers met meerjarige activiteiten subsidies van de FPK(2017-2020) en BIS gezelschappen van rijkste naar armste. Want in liberaal Nederland heeft het geld het voor het zeggen.

Theater Artemis(BIS) €585.000

Houten Huis(BIS) €585.000

Bonte Hond - €581.167

Jakop Ahlbom - €569.000

Schweigman& - €388. 500

Golden Palace – €225.000

Lotte van den berg - €222.500

Schwalbe – € 125.000

Enkele zijtekeningen van welke gezelschappen die missen in deze lijst:

Boogaardt/Vanderschoot(B/V) vallen onder Theater Rotterdam. De exacte cijfers heb ik niet gevonden. Daarvoor vielen ze onder Oostpool.

Wild Vlees valt onder de nieuwe makers regeling van Boulevard. Exacte cijfers heb ik niet gevonden.

In Vlaanderen zijn de mime makers die kans maken op subsidie voor de komende periode Sarah van Hee en Zoë Demoestier.

Bambie is in geen mijlen meer te bekennen.

Om eerlijk te zijn, dit is meer dan ik verwachtte. Ben ik dan zo mis? Laten we nog even een breakdown doen van de lijst.

De eerste drie maken jeugdtheater. Blijkbaar slaat mime als jeugdtheater goed aan bij publiek en subsidiegever. Geen slechte plek. Al bleek er wel maar plek voor twee mime gerelateerde makers in de Jeugd BIS.

Bonte Hond kreeg geen BIS toegekend, maar is wel de hoogste gehonoreerde van de FPK pot.

Ahlbom en Schweigman maken beide producties voor het grotere publiek. Daar maken ze ook voorstellingen voor. Met voorzichtige toon durf ik daar mainstream mime op te plakken. Ze staan grotendeels voor de naamsbekendheid van de mime in Nederland.

Golden Palace is mijn ogen een makersgroep van en voor een oudere generatie. Het zou me niet verbazen als deze binnen de vijf jaar kelderden of ermee kappen. Net als wat er met Bambie gebeurde.

Vervolgens krijg je Schwalbe, Lotte van den berg, Wild Vlees en B/V. Zij maken onderdeel uit van deze beschrijving:

“Het is wel een generatie die zich aan het herbezinnen is over de relatie met het publiek en vanuit dat gegeven zoekt naar nieuwe vormen. – Loes van der Pligt Leerplan 2014

Deze makers hebben “het gemaakt” in het veld. Ze trekken of subsidie of maken onderdeel uit van een productiehuis dat hun na succesvolle (festivals) voorstellingen heeft opgepikt en onder hun hoede heeft geplaatst.

Succes. De gezelschappen die de balans hebben gevonden tussen het aanbod van de praktijk, de subsidiegever en de productiehuisen. Ze hebben deelgenomen aan het liberale ondernemingsstelsel dat in Nederland van toepassing is. Je maakt

een voorstelling, je verwerft een naam, je maakt er nog twee die goed zijn. Je schrijft een goede aanvraag of komt terecht onder een huis zodat je kan blijven produceren. Je doet dit hopelijk 20 jaar en voldoet aan de vraag van de praktijk. Met dit gegeven zijn een hele hoop mimers bezig. Vele hiervan duiken niet op in de meerjarige subsidie verdeling, maar springen van project subsidie naar project subsidie. Ondertussen valt de helft af en de andere helft kijkt met hoop naar de volgende voorstelling of aanvraag. We concurreren voor dezelfde plekken in dezelfde huizen bij dezelfde festivals. Nu, zoals ik in het begin zei, er is meer geld en belangstelling dan ik verwachtte, maar betekent dit dan ook dat de toekomst, in dit systeem van theater maken, er rooskleuriger uitziet voor vele mimers? Ik betwijfel dit. Wel zien we een opmars, een herleving in mimers die aan de slag kunnen en blijven. Waar groeit deze doorleefde mime naartoe? Naar eenwording met het huidige theaterwerkveld. Waar we misschien door onze kwaliteit meer plekken kunnen bemachtigen, maar steeds met elkaar blijven concurreren voor het publiek dat we aanspreken?

Ik heb hier geen zin in. Ik wil dit niet. Ik droom hier niet van.
Ik merk dat ik als maker en als speler in dit systeem wordt geduwd.
Een systeem dat niet strookt met de waarden die ik als mimer heb verworven.
Solidariteit, vernieuwing, oorspronkelijkheid.

Vandaag is morgen
Gisteren was vandaag
Tot je op tijd
te laat komt

DE KLEINE AANBIEDER

De mime niche.
De vraag die we afgelopen hoofdstukken bespraken viel onder "wat is mime?"
Nu,
Wat is een *niche*?
Wikipedia geeft me drie opties.

- Nichemarkt, deel van de economische markt
- Niche(ecologie)
- Nichemarkt, deel van de economische markt
- Nis(muur), uitsparing in een wand

De Nichemarkt

Een nichemarkt, vaak ook aangeduid met alleen het woord niche, is een specifiek, vaak klein, afgebakend en bewerkbaar deel van een markt.

Nichemarkten kennen minder concurrentie dan de hoofdmarkt; sommige nichemarkten kennen zelfs maar één aanbieder. De term niche komt oorspronkelijk uit de ecologie en refereert aan een specifiek leefgebied van een organisme. Een onderneming die zich richt op een nichemarkt levert een goed dat, of dienst die niet door de partijen in de hoofdmarkt wordt aangeboden.

Een andere definitie vertrekt vanuit de vraag. Wanneer een specifieke groep van afnemers (consumenten, bedrijven, organisaties of overheden) een bijzondere vraag hebben die afwijkt van wat de grote meerderheid vraagt, dan kan deze groep als een apart segment worden benaderd. In de sector van de rubberbanden is de markt van de vliegtuigbanden een niche. In de voedingssector zijn lactose-intolerantie afnemers een niche.

Wij als mime zijn een niche(markt) in de theaterwereld. Je hebt de hoofdmarkt de acteurs, regisseurs etc. en dan heb je ons. We leveren een goed dat niet door de hoofdmarkt wordt aangeboden.

De kern van onze markt is klein, afgebakend en bewerkbaar.

Dat was ze: klein, bewerkbaar en afgebakend. Dat is ze niet meer. Ze groeit, ze voelt niet meer bewerkbaar en ze is niet de kleine speler die ze toen was. We dromen, dromen van meer. Van erkenning, van een breder klankbord van meer publiek.

Als je de vergelijking van Wikipedia doortrekt: Wie zet er vliegtuigbanden onder auto's? Dan mag die vliegtuigband nog wel dromen van onder een auto te draaien. Hij draait beter onder een vliegtuig.

Vier vliegtuigbanden onder een auto zou nog wel een goede voorstelling opleveren en vragen stellen over de transportsector, maar een fabriek gaat dat niet produceren en verkopen. Deze vergelijking begint wat stroef te draaien, maar je snapt waar ik op doel.

Nu kunnen we twee kanten op. Stel we worden deel van de algemene markt en verkopen ons daar, we doen wat toegevingen zodat we kunnen mee blijven draaien in die markt. Of we houden ons aan onze niche. We gaan niet die grote afzetmarkt op. En laten de dromen van erkenning, een bredere klank en meer publiek achter ons. Wat gebeurt er dan? Waar ligt de mime droom dan nog?

De strijd van de mime om een erkende stroming binnen het theaterveld te zijn, is ontkennen dat we dat al zijn.

Die lege plekken van onze dromen moeten wel opgevuld worden. De vraag luid: wat heeft die vliegtuigband dat die autoband niet heeft?

Een nichemarkt ontwikkelt zich doorgaans uit een al bestaande markt waarbinnen niet aan elke vorm van vraag tegemoetgekomen wordt door middel van passende producten of diensten.

De Nederlandse mime heeft zich ontwikkeld uit de al bestaande markt. Hier in Nederland werd blijkbaar zonder ons niet voldaan aan de vraag van de bestaande markt. Hierdoor zijn we passende diensten gaan leveren: techniek, onderzoek, kwaliteit onder andere. Het is ons antwoord op een vraag vanuit het publiek waaraan de al bestaande markt niet tegemoet kwam.

De grote van de vraag, vanuit het publiek of subsidiegever, is misschien niet wat we willen dat hij zou zijn. Maar de drang van ons, als ondernemers, om aan de gehele markt te verkopen is de ondergang van onze kwaliteit.

Dat is voor mij een tendens waar we zelf iets mee kunnen.

Neem de producent voor gluten vrij brood. Hij gaat zijn niche product niet verkopen aan mensen die geen gluten intolerantie hebben. Hij gaat hier niet op marketen. De consument denkt van zijn brood: het is duurder en niet lekkerder dan het brood dat ik al eet. Dus de producent gaat niet de mensen die al een product hebben, proberen te overwinnen, hij gaat zijn eigen product zo goedkoop en zo lekker mogelijk maken. Wanneer hij wil uitbreiden of aan een grotere vraag wil beantwoorden keert hij zich naar een internationale markt of creëert diverse producten (Pasta, koekjes, etc...) vanuit dezelfde kennis voor dezelfde markt.

Er kunnen meerdere redenen zijn voor grote marktpartijen om zich niet bezig te houden met nichemarkten:

- *Onbekendheid: Vaak zijn grote aanbieders zich niet bewust van het bestaan van de niche.*

- *Incompetentie: Sommige niches vereisen specifieke kennis of vaardigheden. Het proces om mensen te werven die deze specifieke vaardigheden hebben, weegt voor grote marktspelers vaak niet op tegen de te verwachten omzet in de nichemarkt.*
- *Imagoredenen: Als de nichemarkt een controversieel product betreft, loopt de aanbieder het risico imagoschade op te lopen. Deze imagoschade kan zo groot zijn dat de omzettoename in de nichemarkt niet opweegt tegen het omzetverlies in de mainstreammarkt.*

Weet niet of ik hier nog verder op in moet als je de mime over deze drie redenen legt. Dan begrijp je toch waarom de grote marktpartijen(het publiek, overheid, etc.) genoeg redenen hebben om zich niet bezig te houden met nichemarkten.

The final product quality (low or high) is not dependent on the price elasticity of demand, but the specific needs that the product is aimed to satisfy and, in some cases, aspects of brand recognition (e.g. prestige, practicability, money saving, expensiveness, environmental conscience, or social status). When there are needs or desires with specific and even complex characteristics, the market niche requires specialized suppliers, which are capable of meeting such expectations.

Het gedeelte "brand recognition" heeft de mime al door. Mime spelers in het huidige veld, zetten zichzelf neer als een "brand"(Schweigman&, Artemis, ...). Waardoor ze de vraag hebben kunnen aanpassen door een publiek te winnen dat voor hun naam naar een voorstelling komt.

Bij de rest van ons loopt het nog mis bij de specifieke en het complexe karakter van de noden. Heeft een mime publiek die? En uit wie bestaat het mimepubliek eigenlijk? Nog grote vragen waar onze schijnbare marginaliteit de gatekeeper van is.

Niche (Ecologie)

In de ecologie is niche de plaats die een soort of een populatie in een ecosysteem inneemt.

Voor de term niche wordt ook wel de term standplaats gebruikt met een grotendeels overeenkomstige betekenis. De ecologische niche is altijd een vaag begrip geweest. De beste definitie die er gevonden kan worden, is die van Hutchinson uit 1957: De ecologische niche is een n-dimensionaal hypervolume waarbinnen de soort een stabiele en leefbare populatie kan onderhouden. Om dit te begrijpen moeten de tolerantiegrenzen bekend zijn. Dit zijn de beperkende factoren, die het organisme limiteren. Zo sterft een hond als de omgevingstemperatuur hoger is dan 55 °C. Eén tolerantiegrens voor temperatuur is bij de hond dus 55 °C

Onze niche neemt een plek in het ecosysteem dat we de theaterwereld noemen. "Onze soort" gedijd. Maar we hebben onze beperkende factoren(n). Op elke mimer zitten limieten. Steek me bijvoorbeeld niet in een voorstelling waar ze de eerste drie weken de tekst aan tafel oefenen en ik twee zinnen heb. Of gooi niet elke mimer in een grote zaal vol publiek. Zo kan ze niet leven.

Nu wat zijn onze concrete limieten dan? Wat zijn de limieten van onze soort die onze niche bepalen? De mime is altijd een vaag begrip geweest.

De mime definitie naar ziel van de ecologische niche.

De mime is een n-dimensionaal hypervolume waarbinnen de soort een stabiele en leefbare populatie kan onderhouden.

Het n-dimensionaal hypervolume wordt bepaald door de tolerantie grenzen.

Nu de huidige mimers worden zo getraind dat steeds grotere tolerantie grenzen opbouwen. Dit zorgt ervoor dat we buiten ons eigen n-dimensionaal hypervolume treden waardoor onze niche verdwijnt omdat we opgaan in de rest.

Is er een grens waar de olievlek zo verwaterd is dat ze opgaat in de oceaan?

Ik weet niet welke tolerantie grenzen ervoor zorgen dat we zo blijven evolueren. Ik denk wel dat we uit onze niche groeien. Maar ik zou het spijtig vinden als dat gebeurt. Daar maak ik me oprecht zorgen over.

Waar ik benieuwd naar ben is of de we de infrastructuur waarin in onze niche zich bevindt niet kunnen aanpassen in plaats van dat wij ons aanpassen aan de infrastructuur. Door onze eigen voorwaarden en limieten te bepalen.

Nis(muur) "niche" in het Engels

Expanding from its primary sense as an architectural recess, a niche can be applied to a rocky hollow, crack, crevice, or foothold.

The sense of a niche as a clearly defined narrow space led to its use describing the relational position of an organism's species, its ecological niche.

"The sense of a niche as a clearly defined narrow space.

We kunnen wat er zich in de mime niche bevind niet bewoorden en dat mag, kan en moet alles kunnen zijn. Maar wat we wel kunnen doen om zichtbaarheid te creëren is deze kleine ruimte duidelijk definiëren.

De onbelichte steegjes van de mime wereld worden zo uitgestrekt en donker dat we dreigen te verdwalen in een labyrint en niet meer weten waar we allemaal vertrokken. Waaruit we vertrokken, te dolen. Dolen in het donker, het niet weten. Telkens opnieuw elkaar uit het oog verliezen. Tot we niet meer in ons eigen labyrint doolden maar grotere lege zalen ontdekten. Vast in deze grote lege plekken vragen we ons af: of we de goede richting zijn in geslagen met zen allen. Kunnen we nog terug? Waar verloren we ons lichaam in het licht?

HET GLOBAAL ENERGISME

De vraag om mime opnieuw uit te vinden is:

Mime heeft altijd het "zijn" blootgelegd aan zijn publiek.

Een weerspiegeling van de mens als zijnde entiteit.

Wat is er fundamenteel veranderd aan het "zijn" van deze generatie?

De mens is niet meer aan het zijn.

De mens moet continu de illusie geven dat ze is, dat ze zal zijn.

De mens worstelt dezer tijden steeds meer met het gegeven dat ze niet meer zal zijn.

Tijdens deze worsteling, worstelt ze.

De mime worstelt mee.

Ze worstel maar komt ze boven?

zero dis manie

Enkele jaren na mijn afstuderen ontstond een nieuwe mimestroming. De nieuwe generatie mimers werden het beu dat hun stem niet werd gehoord in de discussies over de toekomst. Ze kwamen in opstand.

Dag van de mime 2021. De studenten stuurden hun kat. De organiserende gezelschappen stonden daar. Perplex. Waar ze dachten het werkveld te verbinden, kwamen ze tot inzicht dat ze zonder studenten geen gesprek durfden voeren. Ze voelden zich een bende ondernemers op een marketing event. Zonder opleiding geen werkveld.

De studenten lieten hun stem horen door te zwijgen. Niet naar het publiek of naar de subsidie gevers maar naar het werkveld. Ze stelden hun collega's en hun vastgeroeste posities in vraag.

Posities die ze zogenaamd gebruikten om een verzekerde toekomst te bieden aan het vak en diezelfde studenten. Terwijl ze er enkel hun eigen positie en naam mee verstevigden. Het bestaande veld dat de afgelopen jaren zo hard had geknokt om te staan waar ze staan. Meerjarige subsidie, een eigen plek, een vast publiek. Dit alles door hun eigen weg te banen in de liberale mime wereld. Bleken ze ongehoord in hun inspanningen door diegene waar ze het eigenlijk voor deden. Maar misschien krijg je dat als je in de opleiding tijdens maart projecten enkel je eigen onderzoek gaat voeren voor een voorstelling die je later verkoopt zonder studenten erin te betrekken. Door niet te komen opdagen op toonmomenten van de studenten, maar wel te verwachten dat ze opdagen op je eigen voorstellingen. Door nieuwe makers trajecten te maken die vanuit een liberale opzet medestudenten enkel tegen elkaar uitspeelt om dat ze vechten voor plekken.

Als tegenbeweging ontwikkelden de studenten: *zero dynamique*. In de geest van de Below zero twist. Een satirische reactie op het werkveld. Een tegenbeweging gebaseerd op opdringerigheid, aandachttrekkerij, marketingstrategieën en groothedswaanzin. Als persiflage op wat het werkveld was geworden.

Beschrijving van de zero dynamique:

Een dynamische staat van zijn. Een net iets te enthousiaste houding. Open ogen, een indringende blik, korte inademing, lippen klaar om iets te zeggen, hoofd klein beetje naar achteren geïnclineerd en de nek naar voren getransleerd. De borst richting vooruit, schouders breed met een richting naar achter. Buik beheerst niet los,

moet op geslagen kunnen worden. De armen klaar voor vertrek, elleboog heeft kleine buiging. Handen iets van het lichaam af in een ontspannen, maar actieve coquille. De benen zijn gespannen net niet gestrekt. Voeten eerste positie. Gewicht op de voorvoet.

Je kunt je voorstellen alsof er elk moment een shot adrenaline binnenkomt.

De Atkas. Het constant vertrekken terwijl je stilstaat. Driften lopen door je gedachten. Gevoelens van passie, enthousiasme, spanning, bezit, wanhoop nemen vrije stroom.

Als je de eerste stap gaat zetten kun je niet meer stoppen. Dan begint een flow.

Dan stopt het niet meer tot het stopt. Dit inzicht kan bevrijdend zijn, beklemmend.

Ik roep tegen je, ZIJN ZIJN ZIJN ZIJN en NU ZIJN. Het gevoel van constant aanwezig moeten zijn. Daar. Hier. IN die hoek. Ik heb die hoek achter me gezien.

Maak er een spel van. Speel het fanatiek met rust. Houd alles onder controle in je gedachten maar blijf staan. Doe niets. Terwijl je alles in je hoofd onder controle houdt. Kijk naar wat er met je lijf gebeurt. Tot je daar bent. Hou dat zo lang mogelijk vast. Stort in. En terug. Klaar. Een nieuwe shot. Bam.

Het was niet goed. Nogmaals. Het is nooit goed. Nooit genoeg. Nog een keer. Nogmaals. Beter. En elke keer als je het gevoel hebt dat het goed is, aanhouden. Tot het weer niet goed genoeg is. Die lat hoger. Ben je wel gezien? Nee? Nogmaals.

Recensie in De Theaterkrant over Zero Dis Manie:

'20 mimers liepen manisch rond vanaf minuut 1. Ze stonden niet stil. Ze riepen recht in je gezicht wat hun ondernemingsplannen waren voor het komende 5 jaren plan, hoe ze het gingen 'maken' in de theaterwereld, wat ze allemaal gingen doen om de wereld een betere plek te maken. En hoe 'we' dat samen gingen doen. Terwijl ze als kippen zonder kop rond liepen. De tekst zakte weg naar enkel gestotter waar je de woorden 'Jij' en 'Ik' kon uitmaken. Ze liepen nog steeds naar je toe, nu met een wijzende vinger tussen je oogballen. Het continue 'in your face gehalte' zorgde voor een frustrerend, laat me gerust, gevoel bij het publiek. Een veelzeggend moment dat ik me herinner is Loes van der Pligt met vier studenten beschuldigend rondom haar.

Deze viserende kwaliteit nam af en hun vingers kropen trillend in de hoogte. Plots waren het onzekere leerlingen achter in een klas. Zo eentje die eindelijk een vraag wilt beantwoorden. Een aangrijpend gezicht zonder dat het gevoel van beklemming verdween..."

De groep studenten bleef de komende jaren de opleiding en het werkveld in verschillende voorstellingen afschilderen als ondernemende egoïsten en valse sektarische altruïsten. De mime identiteit discussie vatte vlam. Vervolgens barste het veld uit in een identiteitscrisis. Vele makers moesten zich opnieuw verantwoorden, de meeste trokken weg. Door deze shift kwam steeds minder geld voor de mime en het werd opnieuw enorm moeilijk om als mimer in Nederland geld te verdienen en naam te maken. Een nieuwe twist. De vlucht naar het buitenland was begonnen.

Kopenhagen 20/4/2030

De avond is warm en jong. Ik zit met Youssef en Dinko, twee Deense collega's, en Liza (mijn liefje) op een terras, we drinken espresso martini's. De jongens zijn net afgestudeerd van de mime opleiding. Ze spreken over het werkveld en over hun plannen voor het komende jaar.

Y: Ik weet het nog niet man, ik heb 4 aanbiedingen.

D: Serieus? Waar dan?

Y: Bij Nick Deroo in Brazilië, Melyn Chow, De Jong en Iradj Boubacar. Op dit moment neig ik naar Melyn. Er is bakken met geld in Singapore en de mime wordt er tenminste goed ontvangen.

D: Koreanen snappen niets van mime.

Ik grinnik en voeg toe: Deroo was een jaargenoot van me. Het is mooi wat hij doet met zijn troep Brazilianen, al hoorde ik wel dat er binnenkort geen geld meer is en het wordt daar ook steeds warmer onder zijn voeten. Letterlijk en figuurlijk.

L: Een vriendin van me in Peru was helpen blussen afgelopen zomer. Ze sprak over een hel op aarde.

D: Ach, de aarde is hemel en hel, in Denemarken en Nederland heb ik al jaren geen brand meer gezien. Maar Youss hoezo kies je niet voor De Jong? Het hele werkveld smult van zijn conceptueel sterke indringende voorstellingen. Eenmaal bij hem binnen heb je komende jaren tenminste werkzekerheid.

Y: Ach man ik ben Nederland zo kanker beu. Al dat conceptuele gedoe en die zweverige troep dat het Nederlands publiek afgelopen jaren blijft slikken. Niets tegen Gerben he ik vind hem een fijne man en een interessante maker, maar wat ga ik daar liggen doen? Een half jaar onderzoeken in de beste omstandigheden en dan de komende 15 jaar een verweerde mimer worden?

L: De Jong? Hebben wij daar iets van gezien schat?

N: Nee poeps, maar wat hij maakt, ligt in het verlengde van Schweigman en Wildvlees. Beetje easy mainstream Nederlandse mime. Had ik in mijn tijd zo'n kans gekregen Youss dan had ik ervoor getekend. Al zie ik je ook wel bij ChowChow spelen.

L: En jij dan Dinko? Ik vond je eigen afstudeerwerk echt fenomenaal. Dat kan toch niet dat niemand het wilt?

D: Hm tja, om eerlijk te zijn niet echt. Ik heb wel gesprekken met mensen die het eventueel zouden willen kopen, maar concreet? Niets.

Y: En je onderzoek? Kun je dat verder zetten?

D: Gast als niemand het koopt, heb ik geen geld voor onderzoek he en dan is het klaar.

Maar ja is ook ok. Dan ga ik wel in een Candyshop hier in Kopenhagen werken en kan ik tenminste nog genieten van het einde van de wereld.

L: Oh over candy gesproken hoeveel tabs heb je mee?

D: Zes voor ieder een en dan kun je eventueel nog een halve morgen voormiddag nemen.

Y: Ik ben zeven gram speed gaan halen dat is voldoende voor iedereen toch?

N: Ik Focking lof jullie.

Vannacht gaan we dansen. We zijn deel van het globaliseerde uitgaansvolk. De nachtclubs duiken hier op als onkruid. Denemarken heeft de afgelopen jaren een progressief drugsbeleid gevoerd. Naar voorbeeld van Portugal en Nederland. MDMA, ecstasy, 2CB, lsd en speed, zijn in "Candyshops" verkrijgbaar. Het voelt als de geliberaliseerde sixties. Maar met een gevaarlijke rand. Grenzen worden afgebakend. De vluchtelingen toestroom is groot. Europa is zoals verwacht fascistischer geworden. België bestaat niet meer. Wit-Rusland, Letland, Estland, Litouwen en Oekraïne zijn officieel ingelijfd in de GR(Great Russia). De EU is zo goed als uit elkaar gevallen en landen zijn langzamerhand hun eigen reguleringen beginnen te uitstippelen.

Al bij al fijne tijden voor de theaterwereld. Er zijn twee duidelijke circuits ontstaan. Het gesubsidieerde en het particulier circuit. Door de fascistischere situaties is het gesubsidieerde circuit een rijker terrein geworden, al zijn er ongeschreven regels aan verbonden. Hierdoor zijn in de afgelopen jaren steeds meer theatermakers bij elkaar gekropen en voor elkaar gaan zorgen. Veel nieuwe collectieve theater initiatieven krijgen voet aan grond. Dit op internationaal vlak. Weinige zijn sterk en houden het lang vol maar op dit moment zijn er een paar die volhouden. Ik zit in zo'n initiatief. Het heet de "væk er væk struktur"(VeV), in het Nederlands vertaald: de weg is weg structuur. Tot deze structuur behoren Phanlanx Teatres. Ik zit in Roskilde niet ver van Kopenhagen. Het is een kleine stad en bijna de helft zijn culturele expats. Veel mime makers hebben er een plekje gevonden. Er is fijne infrastructuur en gemoedelijke sfeer. Kleinschalig worden internationale producties gemaakt. De eilanden zorgen ervoor dat je afgesloten theater en dans hubs krijgt. Ik woon er nu al 3 jaar. Naar Denemarken verhuizen was het beste wat me kon overkomen.

De weg naar de weg is weg

Het cultuurbeleid in Nederland en andere Europese landen werd steeds zwaarder. Door het liberaal beleid is de kloof tussen grote gevestigde huizen en afstudeerders exponentieel gestegen. Daarnaast wordt de doorstroom meedogenloos gestroomlijnd. Veel studenten weten al in hun derde jaar of ze in aanmerking komen of niet. De rest is gedoemd of te stoppen of Nederland te verlaten en internationaal te gokken. De gevestigde huizen doen namelijk alles aan om hun positie te bewaren, door hun gescoute studenten makers trajecten aan te bieden. Kleinere festivals(Cement, Karavaan, Over t' IJ) zijn de afgelopen jaren gekelderd door het teveel aan gestructureerde subsidies en spijtige voorvallen die blijkbaar niet onder het ondernemingsrisico vielen. Het is de BIS of de niche geworden. Ik ben geen BIS-maker, ik ben een mimer. Een niche vorm waarin we allemaal onze eigen mime leerden maken. De generatie Van Der Plicht. Het leverde een breed maar versnipperd veld op. Dit veld werd na mijn afstuderen meedogenloos door elkaar geschud. De Covid crisis duurde nog tot eind 2021 en maakt het moeilijker buiten instituten te produceren. Vele van ons vielen door de mazen van het net. Ik klootte wat aan in Nederland, maar kreeg geen voet aan grond. De jaren erna verhuisde ik naar België. De enkele jaren dat ik er werk kon maken in de particuliere sector deden me goed, commerciële projecten, maar het betaalde de rekeningen. Ik voelde alsof ik iets kon bouwen. Tot de politieke situatie zo instabiel werd dat niemand nog creëren.

L: Als het zo doorgaat worden mijn keramiek ovens in beslag genomen. Ik wil hier weg.

N: Ok dus? Wat stel je voor dat we doen? Waar wil je naartoe? Waar ga je ze zetten? Kunnen we bij je ouders terecht?

L: Weet ik niet zullen we gewoon naar Bali verhuizen en een massage yoga studio openen?

N: Is goed. Kun je daar kleien?

L: ik ga wel in de Kruidvat werken in Bali

N: Ok dus we verkopen hier alles. De ovens, de studio, projecten, slagen onze meubels op in een container zetten die op een schip, pakken een vliegtuig en al onze spaarcenten nemen we mee om te investeren in een plek?

Stilte.

Lange periodes.

Stilte.

De schemer kruipt langzaam maar dreigend omhoog.

Avond.

Winter.

Café in Amsterdam.

Het is 2 jaar geleden dat ik nog in Amsterdam ben geweest.

Dinko stommelt ingepakt binnen.

N: God aften Kammerat!

D: God aften! Och man, wat een kankerweer.

N: Als het alleen maar het weer zou zijn he

D: Je zit hier al lang he? Wat derde glas?

N: Ratteke, wat wil je? Wijntje of liever whisky?

D: Oe whisky 'je! Oban 14 hebben ze die hier?

Dinko hangt zijn jas op de barkruk, schuift vlotjes aan, terwijl ik naar de barman draai en twee whisky's bestel kijkt Dinko me als een jonge hond aan.

D: En? En? Heb je het? Hebben ze je gebeld?

N: Kalm kalm alles op zijn tijd.

D: Och man ben je binnen of niet?

N: Ja. Zaterdag vertrekken we.

D: Nee?! naar Roskilde?

N: Eigen zaal man, eigen infrastructuur, en daarnaast werk ik als masseur van het dorpje en Liza kan als kunstenaar met gedeelde studio ruimte en als yoga-instructeur werken. Ale eigen zaal, ik ben 'mede-eigenaar'

D: Niek gaat in een kunstenaars sekte wonen. Nooit gedacht, kanker links dit gap.

N: Qui sustinet civitatem, et adiutorio civitatem. Wie de gemeenschap draagt wordt gedragen door de gemeenschap.

Ik hef me glas en we grinniken.

D: Op naar meer kankerweer dat weet je toch he. Weet Liza dat ook?

N: Och man hopelijk snel wat mentale zon voor de fysieke sneeuw. Bij de mime wat zonnestrallen te zien?

D: Best oké volgens mij begint het beleid van Ludo eindelijk te werken.

N: Werd tijd, niet?

D: Och geef hem wat ruimte om te ontwikkelen wat hij in gedachten heeft. Ik bedoel het is een concrete richting. Veel specifiekere dan wat jullie gewend waren.

N: Dat wat ik vooral benieuwd naar ben is waar de richting, die hij opstuurt, ons naartoe brengt.

D: Ik geloof niet dat dat veel met jullie te maken heeft niet?

N: Nee dat geloof ik dus niet. De richting die de opleiding kiest bepaald het werkveld. Niet andersom. Het werkveld bepaald niet de richting van de opleiding. Dat zou nooit zo mogen zijn. Nu, wie is de baas van de opleiding?

D: Ludo.

N: Dus ..., Wie bepaalt de richting van het werkveld dan? Als ik zo zot ben om in een theatersekte in Denemarken te gaan wonen en werken om de internationale stimulans die daar leeft mee te pakken. Dan zal dat toch wel mee spelen dat Ludo daar komende jaren ook op gokt niet? Het liefst stuurt hij zijn mimers naar de phalanxen toe. Vanuit het mimebolwerk naar de steeg structuur. Hij wil zijn geliefde mimers niet zien verzuipen in gereguleerd theater. Hij wil ze volgens mij allemaal het ongesubsidieerd veld insturen.

Ludo McClay

Ludo Mclay is de artistiek leider na Loes van de Pligt.

Een Duitse man, 35 jaar jong, bruin kort krullerig haar. Stevig gebouwd. Dezelfde schrijdende passen als Loes en Maarten. Een zachte blik. Bikkelharden handen. Venijnig maar goed gehumeerde tong. Rechvaardige knopenhakker. Soms te temperamentvol. Met een aanstekelijke bulderlach lach.

Hij is minder student gericht. De klassen zijn uitgebreid naar 20 leerlingen per jaar.

Hij is internationaler ingesteld. Het gemiddelde aantal Nederlanders per klas ging van 65% naar 25%. De voertaal van de opleiding is Engels geworden.

Hij doopte het na 3 jaar 'The Dutch Mime Department' De DMD in de Amsterdamse volksmond.

Conservatiever. De mime lessen(10u per week) zijn gesplitst in Techniek(6) en Spel(4).

Hij is strikter in aanwezigheid en stageplekken, buitenschoolse projecten zijn onmogelijk tijdens je eerste 2 jaar. Enkel vanaf het 3de jaar, maar voor studenten die kozen voor het "spelers traject". Het makers en spelers traject. Nadat Ludo was binnengekomen heeft hij het hele spelers en makers debat opgesplitst.

"Een mimer is een spelende maker(SM) en een makende speler(MS). Je bent beide. Tijdens de opleiding ga je met één van de twee een vierjarig onderzoek aan. De andere zal zich gestaag tijdens de opleiding ook ontwikkelen. De SM'ers en de MS'ers zullen tijdens de opleiding de ander waarnemen en onontkoombaar van de ander leren, maar zal zich uitsluitend beoefenen in zijn eigen terrein. Dit zal de student ten goede komen wanneer hij afstudeert. Ze zullen een duidelijkere handtekening ontwikkeld hebben en zich zo een weg door het werkveld banen."

Tijdens de eerste twee jaar zijn er gezamenlijke lessen, maar ook vakgroep gebonden specifiekere lessen. Tijdens deze lessen zal er ook ingespeeld worden op je gegeven vakgroep (bv.. bij mime spel lessen zullen SM'er vaak de makers rol toebedeeld krijgen en de MS'ers de uitvoerende rol). Vanaf het derde jaar staat de student voor een keuze in het werkveld, een specificering. De keuzes omvatten: Youth, Location, Social, Conceptual, Open. Vanaf deze keuze kies je een mentor uit deze categorie. De stage mogelijkheden blijven in het derde en vierde jaar zoals het was, het enige dat toegevoegd is een verplicht buitenlands project.

De sfeer van de opleiding is wat strenger geworden. Minder zacht hoorde ik. Letterlijk zijn de lessen ook fysiek de spits opgedreven. Doordat ze meer van de studenten verwachten(keuze tussen SM'er en MS'er, fysiek en mentaal steviger, ...) is de gemiddelde leeftijd van studenten gestegen, deze ligt nu op 22 jaar. De meeste studenten hebben al een opleiding achter de rug wanneer ze binnen komen op de DMD.

Over de internationale focus zegt McClay: "Nederlandse mime heeft een nieuwe impuls nodig. Een nieuwe afzetmarkt, een breder perspectief. Ik ben klaar met de Nederlandse bescheiden eigendunk. Ik geloof dat de manier waarop Dutch Mime zich heeft ontwikkeld de afgelopen 50 jaar klaar is voor de volgende horizon. De diepe wortels zijn dankzij Loes gelegd. Ik wil de mime graag een brede stam geven zodat de komende jaren een brede kruin kan ontstaan.

D: Heb jij eigenlijk een goed contact met Ludo?

N: Ja op zich wel. Maar ik hoef je niet te vertellen dat dat gene gemakkelijke mens is zeker?

D: Nee vertel, hoor ik graag eigenlijk. Ik ken hem natuurlijk alleen in zijn artistiek leider functie.

N: Hij kent geen andere, dat is een beetje het probleem.

D: Hoezo?

N: Nou in de zin van.. eumh hoe moet ik dit zeggen? Je voelt als je met hem spreekt dat hij daar altijd mee bezig is, vanuit die functie te handelen. Je krijgt daar geen speld tussen. Dat je soms kunt denken ben ik een agendapuntje?

D: Ik voel me eerder een pion in zijn spel ofzo.

N: Oh en welk spel dan?

D: Dat maakt niet uit, gewoon het gevoel van een pion te zijn trek ik soms niet.

N: Een pion zijn? Dinko jij bent een pion, ik ben een pion. Het gaat er toch over welk spel hij speelt met je?

D: Weet ik veel het spel van de mime of wat hij in gedachten heeft.

N: Dus?

D: Daar wil ik geen deel vanuit maken.

N: Je wilt geen deel zijn van het spel? Waarom heb je dan voor de opleiding gekozen? Om van hem toch iets te leren of te geloven waar hij of zij voor staat?

D: Maar daar wil ik geen deel van uitmaken.

N: Vertrek dan toch?

D: ... Nee dat nu ook weer niet, het is ...

N: Of geloof wat die man, en de opleiding die hij aanbiedt, je probeert bij te brengen voor vier jaar. Dat heb je toch ook 20 jaar thuis gedaan?

D: Daar geen deel van willen uitmaken?

N: touché, speel toch maar mee, anders sta je zo aan de zijkant van het bord.

De vaak er vaak

Roskilde

De middagzon schijnt. Ik lig bezweet op het stenen Dorpsplein. De anderen naast me hijgen nog harder dan ik. De grond kleeft aan onze handen. Een diepe stevige klank gebiedt ons te herbeginnen. Een hand grijpt de mijne, de wind giert langs mijn oren, mijn voeten houden mijn torso instinctief recht. Ik tune in op de snelheid van de stappen, trek het gehele hoopje zweet weer bij elkaar, adem in en stoot af met links. Gewichteloos, Gewichteloos, Gewichtloos, nog heel even gewichtloos. Rechts komt neer. Links volgt. Rechts zet de rem aan links knalt neer, torso draait, hoofd volgt. Blick op de pols. Vlugge reflex, palm onder, Grip en aanzetten voeten voor de aanzet. Torso draait. De vingers glijden van mijn palm af. Het zweet is koeler dan de stenen.

De stem knikt bemoedigend. "Genoeg voor vandaag, het is al na tweeën. Jullie moeten de klein mannen nog ophalen toch? Ik zie jullie bij het eten."

Ik ren naar huis, links, rechts, links, rechts. De les nog in mijn benen. Op het einde van de steeg werp ik een korte blik op de omwalling in de verte, ik groet de buurman voor zijn deur. Na een snelle douche wandel ik richting de crèche. Na een korte babbel met Hannah over Wolv, en hoe zijn dagje is geweest, begroet ik de kleine schavuit en zet hem op mijn schouders, zijn hoofd raakt het plafond nipt niet. Ik buk voor ik de deur uitloop. Hij zwaait lief naar Hannah terwijl tussen zijn tanden "Moggels Hannah!" vandaan komt. De rest van de weg rent hij naar huis terwijl ik hem na kijk. Na drie jaar in de Roskilde Phalanx voelt het als thuis. We zijn hier met 600 anderen. Ik ken ongeveer de helft bij naam.

De Roskilde Phalanx bestaat al 10 jaar. Ze is één van de grotere. Er zijn nog negen andere Phalanxen in Europa. Drie in Azië. Vijf in Amerika. Deze achttien Phalanxen vormen de Vaek er Vaek (VeV). De VeV is de structuur waarin deze achttien 'dorpjes' met elkaar verbonden zijn.

De VeV ontstond uit een idee zelfvoorzienend theater te kunnen maken en spelen waarbij je verplicht levensnoodzakelijke verantwoordelijkheden opneemt om de gemeenschap die dit theater maakt te ondersteunen. Dat is de basis. Je doet een aanvraag voor burgerschap daarin geef je aan welke verantwoordelijkheden je zou kunnen opnemen (bakker, verpleger, lasser, oppas, ...) Wanneer je aanvraag is toegewezen krijg je een kavel of een huisje toegewezen. Dit huisje betaal je maandelijks met de geleverde verantwoordelijkheden, je job. Per week komt dit neer op ongeveer 35 geklokte uren. Ieder heeft zijn eigen verdeling van lesgeven tot bouwen. Werkschema's worden in gesprek per 2 weken bekeken.

Ik zit in een masseurs praktijk met een collega en één student. Deze twee weken bevat mijn schema 10 uur bouw, 4 uur lesgeven, 3u landbouw en 10 uur in de massagepraktijk. Ik kom net terug van een les die ik volg en 'Reflextraining' heet. Het wordt gegeven door Enu, een oude Israëliër danser.

Het hoofddoel van elke phalanx is producties maken. Daar heeft telkens een andere maker de regie over. Per jaar maken we twee grote producties en enkele kleinere. Deze spelen we telkens een week in onze eigen zaal. Vervolgens gaan we op tour door andere phalanxen. Eventueel wordt de productie nog buiten de phalanxen geboekt, maar dit heeft een limiet van tien speelbeurten. Voorstellingen zijn de grootste inkomstenbron van de phalanxen. Theater is exclusiever geworden en vooral duurder. 40 euro voor een kaartje. Volle zalen. Roskilde staat hoog aangeschreven in de omliggende dorpen. Als inwoner van een Phalanx betaal je 20 euro en doneer je vervolgens naarmate je genoten hebt van de voorstelling een klein bedrag. Hiermee steun je de producerende Phalanx die op bezoek was. De productie en reis kosten blijven laag omdat in elke Phalanx een bezoekers ruimte is en we plek hebben voor de spelers en met onze eigen technici werken.

Het is nog geen perfect systeem.

De werkschema's lopen soms stroef en ik ben meer uren bezig met vergaderen dan dat ik nodig acht. Maar financieel draaien we nipt. We maken geen verlies en een kleine winst. Maar het allerbelangrijkste is het

gemeenschapsgevoel dat de phalanx ons geeft. Werkdiversiteit, veilige leeromgeving, klein democratisch, en genoeg ruimte tussen de stegen om te leven.

CONCLUSIE

In dit essay heb ik mijn bedenkingen, frustraties, bevindingen en dromen gedeeld. Ik wil niet in het gestroomlijnd systeem terecht komen. Ik wil een andere optie. Ik wil deze zelf creëren. Ik wil geen deel uitmaken van een infrastructuur die onze waarden niet voor lief neemt. Ik wil een oprecht vrije sector. Ik wil geen afhankelijkheid van de overheid, publiek en subsidie. Ik wil mijn waarden, kennis en passie delen met de wereld. Ik geloof dat mime in Nederland te uitgebreid wordt. Ik denk dat ze op andere oorden kan ontspringen. Dat ze nieuwe wateren moet ontdekken waar ze in gedijd. Of dat ik deze moet ontdekken.

In dit essay heb ik een tendens omschreven. Een schets van de toekomst die ik voor ogen zie. Deze schets heb ik gemaakt door te kijken naar hoe we als werkveld in het verleden onze medemakers en onszelf analyseerden. We reflecteerden, we vonden niet goed, we beschreven dit. We waren luid en op zen Nederlands direct tegen elkaar. Dit is een grote kracht en vernieuwende factor van ons werkveld. Een kracht waarmee we bepalen wat en waarom we maken. Maar vooral waarom en wat niet. Dat we elkaar daar de ruimte voor geven is belangrijk, al mag dit niet leiden tot een stil zwijgen tussen ons.

Ons zwijgen is sprekend voor de Nederlandse mime traditie. Maar laten we onze vocaliteit naar elkaar niet verliezen omdat we zo ver uit elkaar drijven.

In dit essay wil ik het werkveld en mijn klasgenoten waarschuwen voor verwatering.

Het is namelijk een gevaarlijke richting, voor het voortbestaan van de mime cultuur en traditie.

Mime is een praktijk. Een beoefening.

De mime is een niche. Een kleine plaats met genoeg ruimte.

Een steegje waar de zon door de breuken schijnt.

We bouwen allemaal. De één aan steegjes, de ander aan een huis, enkelingen aan een eigen kathedraal. Steeds meer ruimte, steeds meer plek voor mimers.

Ik vraag jullie: Stop met hoger bouwen, laten we de ruimte zoeken binnen in de steegjes die we veroverd hebben. Laten we deze nissen verstevigen zodat we er samen kunnen staan. Waar diegene die ons voor waren stonden.

Ik zeg niet stop met bouwen. Bouw. Verstevig de steeg. Hernieuw de nis. Maar maak de gangen langer in plaats van hoger. Maak ze uitgestrekt. Verborgen tussen kathedralen. Laat de wegen kruisen, laat ons elkaar tegen komen in die uitgestrekte stegen, laat ons verbinden. Want wat er naast een kathedraal gebeurt, is vaak interessanter dan de parochie die zich daar binnen afspeelt.

Ik heb veel vragen gesteld. Onnodige, irritante en niet onderbouwde. Ik vraag je stel ze jezelf. Geef antwoord op de vragen die ik stel. Volg mijn denkpatroon en kijk naar onze toekomst. Onderbouw waarom ik geen gelijk heb of vind dezelfde angsten. Maar zie ook de dromen, de kracht en de gezamenlijkheid van onze traditie.

Gewoon mime

EN BRONNEN

Besemer, J., 1971, *Mime in Nederland* een gesprek met Jan Bronk

Hulst, E. van de & Jagt, M. van der, 1990, *Mime & Mime*

Middendorp, J., 1999, *Moving Minds: a network of talent*

Pligt, L. van de & Lok, M., 2004, *Leerplan Mime Opleiding*

De Lange, M., 2017, *Mime denken: Nederlandse mime als manier van denken in en door de theaterpraktijk*